

ПРЕКОГРАНИЧНА САРАДЊА КАО ПРЕТПОСТАВКА РЕГИОНАЛНОГ РАЗВОЈА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – СТАЊЕ, ПОТРЕБЕ И ПРЕПРЕКЕ

Резиме

Намера рада јесте да укаже на значајну, али још увек недо-вољно развијену област прекограничне сарадње, као једну од области политичког, економског и друштвеног живота уопште, којом се подижу изгледи Србије да убрза развој институционалних, административних и људских капацитета и боље искористи своје развојне локалне, регионалне, националне и наднационалне потенцијале. У раду се третирају актуелна питања и проблеми прекограничне сарадње у контексту регионалног развоја Републике Србије, уз коришћење метода теоријске анализе. У условима друштвено-економске и политичке несатбилности у светским размерама, питања развоја и афирмације прекограничне сарадње свакако избијају у први план. Прекогранична сарадња, у целини узев, осигурава ревитализацију периферних пограничних подручја путем обезбеђења максималне употребе њихових расположивих ресурса; утиче на побољшање животног стандарда и конкурентности региона, али и на формирање пријатељских односа међу народима што је знатно шира мисија. Унапређење развијености региона једна је од кључних обавеза чији се успех непрестано процењује од стране Европске Уније и у директној је вези са позицијом Републике Србије у процесу придруживања. Са друге стране, у раду се управо истиче значај прекограничне сарадње и ниво њеног утицаја на регионални развој наше земље, као једног од најзначајнијих инструмената ЕУ у политици према земљама Западног Балкана.

Кључе речи: Прекогранична сарадња, регионални развој, Србија, територијална кохезија, одрживост.

УВОД

Проблеми неравномерног регионалног развоја једно су од најважнијих питања макроекономске политике земље и уједно један од најсложенијих развојних проблема у Републици Србији. Република Србија има отворен и јасан став који се састоји у дефинисаном циљу који води ка чланству у ЕУ и прихватању свих видова и просторних димензија међународне регионалне сарадње. Иако се из тог разлога њени напори првенствено крећу у оквирима иницијатива и програма оформљених од стране ЕУ, Република Србија такође стреми и бољем

¹ zdjoric82@gmail.com

стратешком позиционирању у односу на велике развојне басене, полове и правце у ближем и даљем окружењу, независно од процеса евроинтеграција који свакако томе додатно доприноси.²

Са друге стране, прекогранична сарадња представља оквир за убрзане економске интеграције који има за циљ смањивање постојећих разлика, повећање нивоа развијености прекограничних региона, као и унапређење свеобухватне културне, социјалне и научне сарадње између локалних и регионалних заједница.³ Прекогранична сарадња (Rajčáková and Švecová, 2013; Hasselsberger, 2010; Leibenath et al., 2008; Imre, 2020; Fejes, 2013; Beck, 2018; Beck, 2015; Zaitseva and Kropinova, 2016) може се дефинисати као активност усмерена ка изградњи добрих односа између суседних држава и подржавање различитих веза и интересација које те државе имају између себе. Појам прекограничне сарадње, у целини узев, обухвата било коју организовану акцију од стране две или више територијалних целина са две или више државних граница, што доводи до превазилажења њихових проблема и развоја међусобно корисних односа у свим сферама друштвено-економског, духовног и политичког живота (Turlakova et al., 2019: 471). Прекогранична сарадња (енг. *CBC – Cross-border Cooperation*) има за циљ унапређење добрих суседских односа, унапређење стабилности, безбедности и просперитета од обостраног интереса свих земаља о којима је реч и подстицање њиховог хармоничног, уравнотеженог и одрживог развоја.

У основи идеје о прекограничној сарадњи је став да две или више области или регија заједно могу квалитетније и брже решити своје (развојне и друге) проблеме него да то понаособ чине, и, као таква, свака се прекогранична сарадња темељи на принципима партнерства и комплементарности.

ПРЕКОГРАНИЧНА САРАДЊА КАО ИМПЕРАТИВ И ЕЛЕМЕНТ ЗАЈЕДНИЧКЕ РЕГИОНАЛНЕ ПОЛИТИКЕ ЕУ – ТЕОРИЈСКА ПЕРСПЕКТИВА

Идеја о прекограничном повезивању израз је жеље и потребе да се промени однос становништва, али и локалних, регионалних, државних и међународних ауторитета према границама унутар европског континента како би се минимизирале или елиминисале њихове негативне последице на демографски, економски, социјални и еколошки развој, а у коначном на конкурентску позицију Европе на глобалној сцени (Osmanković, 2008).

Регионална политика ЕУ осмишљена је тако да унапреди економску и социјалну кохезију и смањи разлике у степену развоја различитих региона. Посебност програма прекограничне сарадње је њихова усмереност на локални ниво у пограничним подручјима. Програм прекограничне сарадње чини део регионалне/кохезионе политике Европске уније и, поред већ поменутог циља регионалног повези-

² http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2010_11/t11_0314_e004.htm

³ <https://www.eu.me/mn/ipa/ipa-i-2007-2013/ii-komponenta-prekograncna-saradnja>

вања, припрема националне и локалне административне капацитете и структуре за структурне фондове који ће на располагању бити по приступању ЕУ.⁴ Програми прекограничне и транснационалне сарадње се једним именом називају програмима територијалне сарадње или INTERREG програмима и, као такви, тичу се финансијске подршке сарадњи пограничних територија суседних држава (прекогранична сарадња) или сарадњи делова или целих држава (транснационална сарадња) на решавању питања од заједничког интереса – управљање отпадом, пружање услуга у различитим секторима, културна и економска сарадња, туризам, саобраћај итд.⁵ Програми прекограничне сарадње реализују се са скоро свим суседним земљама, односно и са чланицама ЕУ, као и са онима које то још нису. Ова иницијатива Европске уније постоји од 1990. године, када су средства европских структурних и инвестиционих фондова (ESI фондова) – прецизније, Европског фонда за регионални развој (EFRR) – кроз програме INTERREG била на располагању само државама чланицама. Од 2004. године, у програме INTERREG се укључују и државе које нису чланице ЕУ, користећи фондове који су њима на располагању: у периоду од 2004. до 2006. године – програм CARDS;⁶ у периоду од 2007. до 2013. године – програм IPA⁷ (Инструмент за предприсупну помоћ); и у периоду од 2014. до 2020. године – програм IPA II. За предстојећи финансијски период 2021–2027, Европска комисија је за тзв. IPA III, предложила повећање средстава са €12.1 милијарди на €14.5 милијарди – што је раст од 13% у односу на тренутни инструмент,⁸ а до сада је истакнуто да ће бар 9 милијарди бити искључиво резервисано за западни Балкан. Политички приоритети предстојећег инструмента биће владавина права, миграције (јачање безбедносне сарадње, борба против радикализације и организованог криминала), добросуседски

⁴<http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/rs/socijalno-ukljucivanje-u-eu/regionalna-saradnja/instrumenti-evropske-unije-u-oblasti-regionalne-saradnje/>

⁵<http://europa.eu/eu-assistance-to-serbia/eu-and-serbia-15-years-of-partnership/cross-border-and-transnational-cooperation-in-serbia/?lang=en>

⁶ Програм помоћи Заједнице за обнову, развој и стабилизацију (*Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilization* – CARDS) представља програм подршке Европске уније земљама Западног Балкана у Процесу стабилизације и придруживања.

⁷ У периоду од 2000. до 2006. године државама у процесу придруживања ЕУ на располагању су била четири финансијска инструмента: Phare (Pologne et Hongrie – Aide à Restructuration Economique); ISPA (Instrument for Structural Policies for pre-Accession); SAPARD (Special pre-accession Assistance for Agriculture and Rural Development), и CARDS (Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation). Доношењем Уредбе Савета бр. 1085/2006, од 17. јула 2006. године, која је ступила на снагу 1. јануара 2007. године, сви наведени инструменти замењени су једним претприсупним инструментом са пет компоненти - IPA I. Инструмент за претприсупну помоћ (*Instrument for Pre-accession Assistance* – IPA) утврђен је Уредбом Савета ЕУ (2006), где су претприсупни програми помоћи PHARE, SAPARD, ISPA и CARDS обједињени у јединствени инструмент помоћи. Инструмент за претприсупну помоћ (IPA) јесте финансијски инструмент ЕУ који подржава стратегију проширења ЕУ, чија намена је да пружи помоћ земљама кандидатима и потенцијалним кандидатима у процесу приступања ЕУ

⁸ The new Instrument for Pre-accession Assistance, EC, June 2018.

односи и регионална сарадња, и прекогранична сарадња. IPA ће на тај начин бити усклађена са приоритетима Стратегије проширења за западни Балкан која је објављена почетком 2018. године. Усклађивање са приоритетима биће један од кључних начина за прерасподелу средстава, односно подстицај оним земљама које доприносе наведеним политичким приоритетима. У наступајућем периоду за Србију ће бити значајан приступ средствима путем Инструмента претприступне помоћи, где је у току планирање за период 2021–2017. и припрема за IPA III који се темељи на кључним политичким приоритетима утврђенима у релевантним документима о политици и стратегији проширења. IPA III ће имати пет кључних циљева или тзв. прозоре: (1) владавина права, демократија и темељна права, (2) добро управљање, (3) политике и правне тековине ЕУ, (4) економски и друштвени развој, и (5) територијална и прекогранична сарадња. Такође, у односу на IPA II биће присутно бављење у значајној мери и другим кључним изазовима као што су миграције, сигурност, заштита околине и климатске промене.

Државе чланице ЕУ тренутно преговарају о правном основу за будућу кохезиону политику, укључујући INTERREG, при чему ће осам тематских приоритетних оса INTERREG IPA програма 2014–2020 бити замењено са пет циљева политике за ERDF и то: (1) Паметнија Европа - иновативна и паметна економска трансформација; (2) Зеленија Европа - са ниским емисијама угљеника; (3) Повезанија Европа - мобилност и регионална ИТК повезаност; (4) Социјалнија Европа – имплементација Европског стуба социјалних права и (5) Европа ближа грађанима – одрживи и интегрисани развој урбаних, руралних и приморских подручја кроз локалне иницијативе. Прокламована су и два специфична INTERREG циља и то: 1. боље управљање INTERREG-ом и 2. сигурнија и безбеднија Европа.

У целини узев постоје три врсте прекограничне сарадње и то (Howanics and Lis, 2020: 6):

1. Сарадња за подизање свести тј. прекогранични “односи добросуседства”. Овај тип прекограничне сарадње изискује најмању политичку посвећеност. У пракси то често значи редовне билатералне посете или аранжмане за братимљене градова ради промоције културних и комерцијалних веза;
2. Сарадња кроз узајамну помоћ – може се одвијати на *ad hoc* основи, потребна је само у случају нужде, али такође може представљати формални стални аранжман за континуирану сарадњу и континуирано управљање ризицима и кризама између суседних јавних власти;
3. Функционална сарадња – дуготрајније природе и која захтева више ресурса и већу укљученост суседних локалних/регионалних политичких и административних власти. Ови пројекти сарадње имају за циљ решавање проблема, стварање пословних могућности, промовисање културне размене и уклањање невидљивих баријера за мобилност радника;
4. Заједничко управљање јавним ресурсима/услугама – ова врста прекограничне сарадње наткриљује имплементацију регио-

налних фондова ЕУ и изискује заједничке стратегије за реорганизацију и рационализацију државних услуга, надокнада, и других јавно финансираних провизија у функцији пограничног региона.

Као кључне препреке прекограничној сарадњи најчешће се издвајају:

Правне и административне баријере – односе се на општу сложеност управних процедура и разлике у законским и административним компетенцијама између обухваћених територија чиме се коче могућности за ширу или структуриранију сарадњу. Као потенцијална решења за превазилажење овакве врсте препрека истичу се: подстицање веће конвергенције у регулаторним оквирима или аранжманима, већа флексибилност и међусобни споразуми, јачање релевантних нивоа административних компетенција, унапређење ИКТ-а, те пружање више информација грађанима, предузећима и организацијама.

Језичке баријере – као општа препрека, примера ради, недостатак знања језика суседне државе сматра се значајним проблемом у погледу сарадње између јавних управа и између локалних политичара. Непознавање језика може, уместо постизања културног разумевања и толеранције, продуковати тензије и неповерење. Стога треба промовисати учење језика суседних региона и јачање друштвених и културних компетенција како би се подстицали узајамно разумевање и поштовање. У неким врло специфичним случајевима, очување заједничког мањинског језика представљено је као један од начина јачања заједничког прекограничног идентитета. Осим тога, постоје врло мешовита гледишта о употреби трећег језика (најчешће енглеског) за комуникацију у пограничним регионима. Док га неки виде као реалну алтернативу учењу једног или другог језика суседних територија, многи заговарају потребу за заштитом употребе сопствених језика пограничних региона.

1. Отежана физичка приступачност – као главне бригае у овом контексту истичу се: недостатак инфраструктуре; низак квалитет/сигурност инфраструктуре и недовољна надоградња и одржавање; недостатак интегрисаног система јавног транспорта на граници; недостатак конекција (посебно шинских) и ниска фреквенција конекција; различита правила и стандарди у односу на транспорт; загушења и дуго путовање на посао, те трошкови преласка границе.
2. Недостатак интереса јавних власти да раде заједно – има се у виду чињеница да је прекогранична сарадња у огромној мери зависна од специфичног локалног контекста, што даље значи да појединачни контакти, политичка партија и/или воља појединих политичара играју значајну улогу у детерминисању нивоа и степена сарадње. Дакле, дух сарадње далеко је од тога да постане норма јавних власти, а понекад постоји неравнотежа интереса на различитим странама границе. Општи утисак је заправо да локални политичари нису ни свесни нити уверени у благодети прекограничне сарадње. Стога је потребно радити

на подизању свести код локалних и регионалних политичара о предностима прекограничне сарадње, на пример, кроз темелјне економске анализе и напоре за научно истраживање потреба пограничних региона.

3. Економски диспаритети – често се истичу као двострани феномен – тј. они су у исто време и препрека и прилика (бар за одређене специфичне групе). Проблем су најчешће различите фискалне политике и порески системи, који продукују значајне дебалансе на нивоу локалних пореза. Из потрошачке перспективе друго важно питање јесте чињеница да су неке робе и услуге скупље на једној страни границе, обесхрабрујући становнике на другој страни да путују у суседну земљу. Овакви економски диспаритети погодују асиметричним токовима између пограничних региона и описују се као пад трговине на скупљој страни границе. Као компонента асиметричних економских токова наводе се и различити нивои пореза и ПДВ-а. Што се тиче куповине роба и услуга, различите валуте отежавају економску размену преко границе или креирају несигурност услед варијација девизних курсева. Следећи аспект јесте чињеница да различите економске структуре са обе стране границе ограничавају могућности за економску сарадњу и редукују заједничке интересе између суседних региона у кооперацији са различитим изазовима и приоритетима. Потенцијалне солуције за ублажавање наведених проблема односе се на: а. (Заједнички) развој оне стране границе која нуди мање пословних могућности, мање зараде и сл., што обухвата низ мера и то: бољу координацију између образовних система и потребе за људским ресурсима, те већи нагласак на локалним областима специјализације. Нарочито се препознаје кохезиона политика као носећи потенцијал да се дугорочно постигне конвергенција; б. Сугерише се да власти обавезно спроводе процене прекограничног утицаја кроз економске последице приликом измена пореских система или ПДВ-а и в. Стварање компензационих или корективних система када се неслагања не могу избећи, попут система пореске компензације која је и национална и прекогранична.
4. Социо-културне разлике/недостатак поверења – јављају се као последица неразумевања друштвених образаца, културних идентитета, те историје односних пограничних региона. Решење јесте развој интеркултуралних и образовних пројеката различитих врста и намена. Поред тога, пројекти се препоручују за све узрасте и на свим нивоима, укључујући и политичаре и јавне управе. Erasmus/Erasmus+ наводи се као конкретан програм који је већ фасилитатор на овом пољу, али би се могао и обилније користити у функцији решавања овог проблема. Сугерише се чак и стварање заједничког прекограничног идентитета, кроз наставу заједничке историје или културе, примера ради.

Постоји неколико приступа за процену процеса прекограничне интеграције и то⁹:

- Функционални приступ односи се на интеракције које се дешавају са обе стране границе а које су у суштини посао сваког и свачијег. Поменуте интеракције могу бити повезане се послом, прекограничним понашањем потрошача, слободним активностима, коришћењем културне и туристичке понуде или пак услуга смештених на другој страни границе.
- Институционални приступ – деривира из проучавања организације прекограничне сарадње и умрежавања актера како би се појавиле, подупрле или пак подстакле прекограничне иницијативе. Ово може попримити облик формализоване управе, али може имати и мање официјалну форму.
- Структурни приступ – бави се контекстуалним карактеристикама прекограничног подручја (у смислу урбанизације, економске активности и друштвене композиције) и истиче комплементарности, разлике, као и динамику конвергенције или дивергенције између територија.
- Идеацијски приступ – означава низ субјективних елемената повезаних са појединачним и колективним представама, попут дељења заједничких друштвених и политичких референци или идентификације са сличним сликама и симболима. Другим речима, појединци би могли прелазити границу пратећи прилику без нужног развијања осећаја припадности прекограничном животном подручју или без јачања сопствених културних и језичких афинитета према људима из суседства.

УЛОГА ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ У ПРОЦЕСУ ЛОКАЛНОГ И РЕГИОНАЛНОГ РАЗВОЈА

Услови и начини на које се одвија међурегионална сарадња могу се разликовати у зависности од следећих врста фактора (Navarro, 2018: 2–3):

- Географски – у зависности од тога да ли су региони који сарађују суседни или географски одвојени; број региона који учествују итд.
- Управљање – у зависности од нивоа укључености владе (локалне, регионалне или националне), нивоа њене надлежности, политичке посвећености и културе, формалне/неформалне или добровољне/обавезне природе механизма сарадње који се користе.
- Циљеви и подручја сарадње – у зависности од тога да ли желе да реше проблеме и ублаже трошкове или искористе могућности за иновације; да ли се фокусирају на социо-

⁹ О овоме у: *Opportunities of cross-border cooperation between small and medium cities in Europe*, Report written in the frame of the Spatial Development Observatory, on behalf of the Department of Spatial Planning and Development – Ministry of Sustainable Development and Infrastructure in Luxembourg, Antoine Decoville, Frédéric Durand, Valérie Feltgen, LISER, 2015, pp. 48

културна, инфраструктурна или економска подручја (планирање, транспорт, животна средина или иновације); о томе да ли се баве одређеним секторским областима или усвајају свеобухватније приступе који утичу на све области; као и да ли постоји пука размена информација или се развијају заједничке стратегије.

- Инструменти – врста инструмената који се користе.

У данашњем свету обрасци привредног развоја изразито су просторно концентрисани на регионалном нивоу и, у том смислу, географски аспект јесте битан. Допринос прекограничне сарадње динамизирању регионалног развоја огледа се кроз следеће:

1) промоција одрживог економског и социјалног развоја у пограничним регионима – убрзање социјалног и економског развоја уз смањење сиромаштва у пограничним регионима кроз повећање трговине, инвестиција, јачање прекограничне сарадње по питању економских и социјалних проблема, транспорта и енергије и интегрисање најближих суседа у ширу европску сарадњу;

2) заједничко суочавање са изазовима као што су заштита животне средине, превенција и борба против организованог криминала, заштита у области јавног здравља;

3) успостављање ефикасних и безбедних граница – обезбеђивање европских граница од кријумчарења, организованог криминала, трговине робљем, илегалне имиграције;

4) промоција активности „људи људима“ – допринос успостављању јачих веза међу заједницама у пограничним регионима и унапређивање добросуседских односа;

5) промовисање запошљавања, мобилности радне снаге, социјалне и културне укључености преко граница;

6) заштита животне средине и промовисање прилагођавања и ублажавања последица климатских промена;

7) промовисање одрживог транспорта и побољшање јавне инфраструктуре;

8) подстицање туризма и културног и природног наслеђа;

9) улагање у младе, образовање и вештине;

10) промовисање локалног и регионалног управљања;

11) повећање конкурентности, пословног окружења, развој малих и средњих предузећа, трговине и инвестиција;

12) јачање истраживања, технолошког развоја, иновација и информационе и комуникационе технологије.

У специфичне циљеве прекограничне сарадње убрајају се:¹⁰

- Развити туризам као кључни сектор прекограничне економије;
- Промовисати прекограничну сарадњу у трговини као и

¹⁰ <https://www.eu.me/mn/ipa/ipa-i-2007-2013/ii-komponenta-prekograncna-saradnja>

приступ новим тржиштима;

- Поново успоставити прекограничне везе између организација које пружају подршку пословању и трговини како би заједно промовисале иницијативе за сарадњу;
- Одржати добар квалитет животне средине пограничних региона, као економског ресурса, сарађујући у иницијативама заштите и експлоатације животне средине;
- Јачати економске и спортске везе међу људима како би се ојачале међуетничке, образовне, културне и спортске везе и подједнако користила подручја од заједничког интереса;
- Обезбеђивање једнаких могућности за све;
- Уважавање посебних потреба угрожених група, особа са инвалидитетом и/или националних мањина;
- Заштита животне средине, како природне, тако и оне, коју је изградио човек у циљу одрживог развоја;
- Изградња партнерстава и заједнички рад.

Делујући првенствено на локалном нивоу у граничним областима, програми прекограничне сарадње помажу становништву с обе стране границе у промовисању одрживог привредног и друштвеног развоја, где се заједничким напорима решавају заједнички проблеми (нпр. очување животне средине, природне и културне баштине, јавно здравље, спречавање и борба против организованог криминала итд.), обезбеђују ефикасне и сигурне границе и промовишу заједничке акције у које су укључени локални учесници из пограничних области. На локалном нивоу, прекогранична сарадња значајно утиче на локалне структуре и становништво јачајући капацитете поменутих структура, неопходних за припрему пројеката и њихово успешно спровођење. Самим тим, пројектне активности позитивно утичу на становништво у подручјима у којима се спроводе пројекти и уједно се повећава свест локалних заједница о могућностима њиховог активног учешћа у креирању бољег и квалитетнијег живота. У ширем смислу, граде се институционални капацитети и људски ресурси за управљање пројектима из Структурних фондова, који су нам на располагању након чланства у Европској Унији.

Између осталог, прекогранична сарадња се фокусира на обнављање регионалног (економског) развоја кроз локалну и регионалну мобилизацију, и кроз креирање мрежа. Сарадња се заснива на различитим облицима интеракција и партнерства између власти и институција, на прекограничном регионалном нивоу (Kirgjanoff, 2005). Постоји неколико типичних облика прекограничне сарадње чији је циљ убрзање конкурентских предности за прекограничне регионе (види Сliku 1).

<p>НОВЕ ФОРМЕ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ</p> <p>→→→→→→→→</p>	Европске групације територијалне сарадње
	Прекогранична партнерства
	Прекогранични кластери
	Прекограничне индустријске зоне
	Прекогранични иновативни пројекти
	Прекогранични региони учења

Извор: прилагођено према: Sotnikov and Kravchenko, 2013: 97.

**ПРЕКОГРАНИЧНА САРАДЊА У ФУНКЦИЈИ
РЕГИОНАЛНОГ РАЗВОЈА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
– УСЛОВИ, БАРИЈЕРЕ, ПРИЛИКЕ И НАПОРИ ЗА
РЕШАВАЊЕ ИЗАЗОВА**

У оквиру процеса придруживања земаља западног Балкана Европској унији прекогранична сарадња има три функције (Fond za otvoreno društvo, 2009: 36):

- Неутрализација негативних ефеката рубне локације локалне заједнице/региона унутар једне државе;
- Усаглашавање политика и циљева развоја између суседних региона раздвојених државним границама, чије спровођење зависи од политика и понашања актера с обе стране границе (нпр., одбрана од поплава, заштита локалних вода и еко-система, саобраћај и сл.);
- Нормализација односа између друштава и држава бивше СФРЈ после ратних и политичких сукобљавања током 90-их и неутрализација негативних ефеката настанка нових држава (као што су, нпр., прекидање привредних, културних и других веза или њихово претварање из националних у међународне) на локални развој.
- Сви видови просторне сарадње Републике Србије са земљама у непосредном и ширем окружењу имају велики значај за нашу земљу, јер доприносе¹¹:
- стабилизовању нарушених политичких односа са новоформираним државама бивших југословенских република;
- развоју сарадње са свим пограничним државама, као и са државама у ширем окружењу;
- унапређивању укупног економског развоја и повећању доступности, заједничком реализацијом пројеката у области привреде или пројеката у области изградње инфраструктурних система;
- унапређивању социјалног развоја, заједничком реализацијом пројеката у области науке, културе, образовања, спорта и рекреације и сл;

¹¹ http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2010_11/t11_0314_e004.htm

- ефикаснијој заштити животне средине и рационалнијем коришћењу ресурса, поштовањем принципа одрживог развоја у свим пројектима међународне сарадње;
- бржим институционалним и законодавним променама у складу са европским правним нормама и принципима;
- убрзанијем процесу регионализације државне територије;
- убрзанијем остваривању уравнотеженог регионалног развоја, територијалне кохезије и повећању конкурентности, спровођењем интрарегионалних и интеррегионалних функционалних веза при реализацији заједничких пројеката;
- ефикаснијем спровођењу процеса децентрализације, дефинисањем надлежности на регионалном и локалном територијалном нивоу, а тиме и формирању полицентричне насељске структуре;
- бољем позиционирању Републике Србије у непосредном и ширем окружењу;
- унапређивању теорије и праксе просторног планирања, интензивнијим укључивањем сарадника и надлежних институција у процес реализације међународних пројеката, и сл.

Што се тиче прекограничне сарадње Република Србија је у овај вид сарадње први пут укључена 2004. године кроз тзв. Суседске програме финансиране из средстава CARDS 2000-2006, након тога у оквиру друге компоненте инструмента IPA – финансијског инструмента Уније за подршку приступању за период 2007–2013, а данас се програми спроводе у оквиру области политике регионална и транснационална сарадња IPA II перспектива 2014–2020. Локалне и регионалне власти у Србији биће у прилици да партиципирају у следећим програмима прекограничне сарадње који ће се финансирати у оквиру IPA III финансијског инструмента за период 2021–2027:

- 1) Програм прекограничне сарадње Мађарска – Србија
- 2) Програм прекограничне сарадње Румунија – Србија
- 3) Програм прекограничне сарадње Бугарска – Србија
- 4) Програм прекограничне сарадње Хрватска – Србија
- 5) Програм прекограничне сарадње Србија – Босна и Херцеговина
- 6) Програм прекограничне сарадње Србија – Северна Македонија
- 7) Програм прекограничне сарадње Србија – Црна Гора

У питању су, дакле, програми прекограничне сарадње са седам земаља од којих су неке чланице ЕУ, неке су као и наша земља у приступном процесу, а неке су кандидати за приступни процес, и који би требало да дају снажан импулс не само процесу европских интеграција, већ и равномерном и уравнотеженом територијалном развоју. Темељни циљеви тичу се унапређења добросуседских односа, подстицања интеграције у Унију и промовисања друштвено-економског развоја кроз заједничке локалне и регионалне иницијативе.

Тренутни документ у оптицају који се тиче територијалне анализе под насловом *TERRITORIAL ANALYSIS of the BULGARIA – SERBIA CROSS BORDER AREA, INTERREG – IPA BULGARIA –*

SERBIA PROGRAMME, 2021–2027 представља први корак у разради INTERREG-IPA програма прекограничне сарадње Бугарска-Србија за период 2021–2027. Поменута територијална анализа прекограничног подручја Бугарска-Србија фокусира се на изазове, потребе, потенцијале и заједничке приоритете (укључујући економске, социјалне и територијалне диспаратите, комплементарност улагања, културно и природно наслеђе) пограничних региона. Програмско подручје (програм Бугарска-Србија) покрива територију од 43.963 км² и граничи се са Румунијом на северу и Северном Македонијом, на југу. Дужина границе између Бугарске и Србије износи 341 км, од чега 315 отпада на копнене границе, односно 26 км дуж реке Тимок. Програмско подручје обухвата 13 NUTS III региона или еквивалентна укључујући: бугарске области Vidin, Montana, Vratsa (део BG31 – Северозападен (Severozapaden) NUTS II регион), као и окрузи Sofijska област, Pernik и Kyustendil (део BG41 – Југозападен (Yugozapaden) NUTS II регион.). Српски окрузи су: Бор, Зајечар, Нишава, Топлица, Пирот, Јабланица и Пчиња. Сваки циљ политике програма прекограничне сарадње детаљно је описан са по неколико специфичних циљева на начин како следи:¹²

- 1) Паметнија Европа – иновативна и паметна економска трансформација
 - Јачање истраживачких и иновационих капацитета и усвајање напредних технологија
 - Искористити благодети дигитализације за грађане, компаније и владе.
 - Јачање раста и конкурентности сектора SMEs
 - Развијање вештина за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво
- 2) Зеленија, ниско-угљенична Европа
 - Промовисање мера енергетске ефикасности
 - Промовисање обновљиве енергије
 - Развој паметних енергетских система, мрежа и складишта на локалном нивоу
 - Промовисање прилагођавања на климатске промене, спречавање ризика и отпорности на катастрофе
 - Промовисање одрживог управљања водама
 - Промовисање транзиције ка циркуларној економији
 - Побољшање биодиверзитета, зелене инфраструктуре у урбаном окружењу и смањење загађења.
- 3) Повезанија Европа-мобилност и регионална ИКТ повезаност
 - Побољшање дигиталне повезаности
 - Промовисање одрживе мултимодалне урбане мобилности
- 4) Социјалнија Европа – спровођење европског стуба социјалних права
 - Повећање ефикасности тржишта рада и приступа квалитетном

¹² Види: TERRITORIAL ANALYSIS of the BULGARIA – SERBIA CROSS BORDER AREA, INTERREG – IPA BULGARIA – SERBIA PROGRAMME, 2021–2027, Draft, доступно на: <http://www.ipacbc-bgrs.eu/news>, pp. 7–8

запошљавању кроз развој социјалних иновација и инфраструктуре

- Побољшање приступа инклузивним и квалитетним услугама у образовању, обуци и целоживотном учењу кроз развој инфраструктуре

- Повећање социо-економске интеграције маргинализованих заједница, миграната и група у неповољном положају, путем интегрисаних мера, укључујући становање и социјалне услуге.

- Осигурање једнаког приступа здравственој заштити кроз развој инфраструктуре, укључујући и примарну здравствену заштиту.

5) Европа ближа грађанима – одрживи и интегрисани развој урбаних, руралних и приморских подручја кроз локалне иницијативе

- Подстицање интегрисаног социјалног, економског и еколошког развоја, културног наслеђа и сигурности у урбаним подручјима.

У Табели 1 дата је SWOT анализа за наведени програм прекограничне сарадње.

Табела 1. SWOT анализа програма прекограничне сарадње Бугарска–Србија, 2021–2027.

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
Повољан географски и транспортни положај Повољне климатске и геоморфолошке прилике Снажан економски раст у Бугарској и Србији последњих година Појачана економска активност SMEs Доступност активних граничних капија и потенцијалне дневне посете од стране суседних земаља Добри ресурси за економску диверзификацију (пољопривредно земљиште, туризам, вода, традиција) Општи позитивне трендови базичних економских индикатора	Периферни положај пограничних подручја на територији земље Горски рељеф региона који кочи развој транспорта Туристички потенцијали умерено валоризовани Међурегионалне разлике у погледу БДП-а по становнику широм NUTS III округа/еквивалената прихватљиве области Недостатак међународно конкурентних производа и низак стандард смештајне инфраструктуре Низак ниво развоја SMEs, преовладавање микропредузећа, повећана вулнерабилност Ниска предузетничка активност и слаб капацитет SMEs за приступ фондовима

МОГУЋНОСТИ

Могућности за развој користећи директне предности повољног положаја и саобраћајних веза
 Могућности за развој општина које заостају у погледу повољне географске ситуације и ресурса.
 Постојећи природни потенцијал за развој и диверзификацију различитих облика туризма
 Прелазак на циркуларну економију, смањење зависности од ресурса и енергије као и смањење и прерада отпада
 Растући значај SMEs у економији
 Оријентација ка производним активностима високе технологије у примарним и секундарним секторима привреде.

ПРЕТЊЕ

Изолација мањих општина
 Економски диспаритети, превасходно на релацији урбана-рурална подручја
 Рањивост на националну и светску финансијску и економску кризу
 Рањивост микро и малих предузећа, као и туристичког сектора на негативне последице пандемијске ситуације широм света.
 Низак ниво техничко-технолошке опремљености привреде
 Даље заостајање у конкурентности најмање развијених области

Извор: прилагођено према: TERRITORIAL ANALYSIS of the BULGARIA – SERBIA CROSS BORDER AREA, INTERREG - IPA BULGARIA - SERBIA PROGRAMME, 2021-2027, Draft, доступно на: <http://www.ipacbc-bgrs.eu/news>

Петнаестог октобра 2020. године програмски одбор програма прекограничне сарадње између Мађарске и Србије усвојио је Територијалну анализу¹³ наредног INTERREG IPA CBC програма Мађарска–Србија. Наведени документ послужиће као основа за одабир тематских приоритета за нови програмски период 2021–2027. Анализирано програмско подручје на српској страни обухвата следећих седам округа/еквивалентно NUTS III регионима, аутономне покрајине Војводине, окупљајући укупно 1,86 милиона људи:

- PC121 - Западнобачки округ
- PC122 - Јужнобанатски округ
- PC123 - Јужнобачки округ
- PC124 - Севернобанатски округ
- PC125 - Севернобачки округ
- PC126 - Средњобанатски округ
- PC127 - Сремски округ

Анализирано програмско подручје на мађарској страни укључује следећа 2 NUTS III региона („жупанија“), окупљајући укупно 0,90 милиона људи:

- HU331 – Bács-Kiskun megye
- HU333 – Csongrád megye

¹³ TERRITORIAL ANALYSIS of the next Hungary-Serbia INTERREG IPA CBC programme, October 14th2020, CESC, H-1406 Budapest, Pf. 7, доступно на: <http://www.interreg-ipa-husrb.com/en/news/latest-news/territorial-analysis-of-the-next-hungary-serbia-interreg-ipa-cbc-programme>

Кључне препреке прекограничне сарадње односе се на:¹⁴

1) Препреке територијалној кохезији

- Несташнице у заштити вода што је од пресудног значаја за суочавање са климатским порменама и ризицима са стране заштите животне средине.

- Климатске промене и спречавање ризика за постизање већег степена заштите целокупног пограничног становништа и за брзо реаговање у многим потенцијалним ванредним ситуацијама (као што су шумски пожари, поплаве, природне катастрофе, озбиљне временске аномалије, хитне здравствене ситуације и сл.)

- Обновљива енергија у смислу искоришћености великих потенцијала за производњу енергије из обновљивих извора, где су за ову врсту енергетских улагања потребна важна финансијска средства, као и превазилажења регулаторних препрека на националном и регионалном нивоу.

- Прекогранична инфраструктура јавног превоза је у лошем стању, што доводи до ограничене прекограничне мобилности.

2) Препреке економској кохезији

- Непредвидиво време чекања на граничном прелазу отежава свакодневно путовање на посао, слично захтевима за радном дозволом и боравком.

- Временски оквир и предвидљивост преласка границе снажно утичу на квалитет и квантитет прекограничних интеракција. Да би се развили друштвени и економски односи, посебно је важно осигурати предвидљив и могуће несметан прелазак границе за људе који живе у пограничном региону.

- Ниска стопа искоришћења резултата истраживања где слаба апликација истраживачких резултата у економској сфери резултира ниском регионалном конкурентношћу и запосленостју.

- Преношење животиња преко границе ограничено је на одређене граничне прелазе, што је проблематично на пример посебно за развој коњског туризма.

3) Препреке друштвеној кохезији

- У принципу није могуће платити допринос за социјално осигурање у више земаља, међутим, многи радници који путују на посао и даље то раде (углавном услед недостатка информација), што узрокује проблеме, јер мађарска и српска база података социјалног осигурања нису адекватно координиране.

- Унилатерални прилив радне снаге где је примећен значајан јаз у платама између две стране границе у корист Мађарске што генерише значајан, али једностран прилив радне снаге из АП Војводине у мађарске жупаније. Овакав проток људи резултира драматичним недостатком радне снаге на српској страни која би требала да

¹⁴ *TERRITORIAL ANALYSIS of the next Hungary-Serbia INTERREG IPA CBC programme*, October 14th 2020, CESCO, H-1406 Budapest, Pf. 7, доступно на: http://www.interreg-ipa-husrb.com/en/news/latest_news/territorial-analysis-of-the-next-hungary-serbia-interreg-ipa-cbc-programme, pp. 242-245.

буде уравнотежена.

- Сертификати из области образовања тешко се препознају и прихватају преко граница.

У Табели 2. дат је преглед циљева политике и специфичних циљева програма прекограничне сарадње Мађарска–Србија.

Табела 2. Преглед циљева политике и специфичних циљева програма прекограничне сарадње Мађарска-Србија 2021-2027.

Циљеве политике	Специфични циљеве
ПО1: Паметнија Европа	<p>I јачање истраживачких и иновационих капацитета и прихватање напредних технологија</p> <p>II убирање благодети дигитализације за грађане, компаније и владе.</p> <p>III јачање раста и конкурентности SMEs</p> <p>IV развијање вештина за паметну специјализацију, индустријска транзиција и предузетништво</p>
ПО2: Зеленија, ниско-угљенична Европа	<p>I промоција мера енергетске ефикасности</p> <p>II. промовисање обновљивих извора енергије</p> <p>III развој паметних енергетских система, мрежа и складишта на локалном нивоу</p> <p>IV промовисање прилагођавања на климатске промене, спречавање ризика и отпорност на катастрофе</p> <p>V промовисање одрживог управљања водама</p> <p>VI промовисање транзиције ка циркуларној економији</p> <p>vii. јачање биодиверзитета, зелене инфраструктуре у урбаној животној средини и редуковање загађености</p> <p>VIII промовисање одрживе мултимодалне урбане мобилности</p>
ПО3: Повезанија Европа	<p>I јачање дигиталне повезаности</p> <p>II развој одрживог, климатски отпорног, интелигентног и сигурног транспорта</p>

ПО4: Социјалнија Европа	<p>I повећање ефикасности тржишта рада и приступ квалитетном запослењу кроз развој социјалних иновација и инфраструктуре.</p> <p>II побољшање приступа инклузивним и квалитетним услугама у образовању, обуку и целоживотно учење кроз развој инфраструктуре.</p> <p>III повећање социоекономске интеграције маргинализоване заједнице, мигранти и особе у неповољном положају, кроз интегрисане мере, укључујући становање и социјалне мере.</p> <p>IV обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити кроз развој инфраструктуре, укључујући примарну заштиту.</p>
ПО5: Европа ближа грађанима	<p>I неговање интегрисаног економског, социјалног и развоја животне средине, културног наслеђа и сигурности у урбаним подручјима.</p>
ИСО1: Боља управљачка координација	<p>I јачање институционалних капацитета јавних власти, посебно оних који имају мандат да управљају одређеном териотријом, као и кључних стејкхолдера.</p> <p>II унапређење ефикасности јавне управе промовисањем правне и административне сарадње и сарадње између грађана и инситуција, посебно у циљу решавања законских и других препрека на граници регије</p> <p>III изградња међусобног поверења, посебно подстицањем акције међу људима, унапређењем одрживе демократије и подржавањем актера грађанског друштва и њихове улоге у реформским процесима и демократској транзицији</p>
ИСО2: Сигурнија и безбеднија Европа	<p>I акције у области управљања граничним прелазима и управљање мобилношћу и миграцијама, укључујући и заштиту миграната</p>

Извор: *TERRITORIAL ANALYSIS of the next Hungary-Serbia INTERREG IPA CBC programme*, October 14th2020, CESC, H-1406 Budapest, Pf. 7, доступно на: <http://www.interreg-ipa-husrb.com/en/news/latest-news/territorial-analysis-of-the-next-hungary-serbia-interreg-ipa-cbc-programme>, pp. 267-269

Тридесетог јула 2020. године румунско-српска заједничка радна група за програмирање одобрила је први заједнички нацрт INTERREG програма за прекограничну сарадњу Румунија-Србија 2021–2027. Програмско подручје за програмски период 2021-2027 укључује три жупаније Румуније и шест округа Републике Србије. Једна важна чињеница јесте да је програмско подручје у средишту европске макрорегије Дунав и делимично се преклапа са европском јадранско-јонском макрорегијом, где Србија учествује са читавом својом територијом. Укупна површина је 40.596 км² (53,1% у Румунији / 46,9% у Србији), укључујући румунске жупаније *Timiș, Caraș-Severin* и *Mehedinți*, и српске округе (Севернобанатски, Средњобанатски, Јужнобанатски, Браничевски, Борски и Подунавски). Програмско подручје је подељено на две регије NUTS II у Румунији, и две регије NUTS II у Србији. Програмска територија у Републици Србији репрезентује 20,8% земље, што је већи удео него у Румунији, где три округа представљају само 9% националне територије, при чему на

програмском подручју живи око 2,2, милиона становника. У Табели 3 дата је генерална SWOT анализа за програмско подручје.

Табела 3. Генерална SWOT анализа програма прекограничне сарадње Румунија–Србија, 20201–2027.

СНАГЕ	СЛАБОСТИ	МОГУЋНОСТИ	ПРЕЂЕ
<ul style="list-style-type: none"> Коридори X, IV и VII и близина међународних аеродрома Разноликост пејзажа, гео и био диверзитет Природни ресурси (природна напашита светске баштине, природни паркови, Natura 2000 локалитети, термални извор, шуме, воде, минерални ресурси) Богато културно и историјско археолошко наслеђе Повољни услови за пољопривреду у долинама, као и за агро храну индустрију Присуство институција терцијалног образовања Релативно добар обухват примарног образовања, социјалне и основне мреже здравствених услуга. Регионална и локална укљученост за инвестирање у заједничко управљање ризином и кини приправност Локална и регионална подршка за спровођење заједничких мера за очување биодиверзитета, вредних пејзажа и културно-историјског грађитељског наслеђа. Снажан потенцијал за разне врсте туризма засноване на термалним и великим природним и историјским ресурсима и на културним активностима. Подручје је у језгру дунавског слива и европске дунавске макрорегије Уобичајене акције како би се подигла конкурентност локалне индустрије 	<ul style="list-style-type: none"> Лоша унутрашња повезаност унутар пограничног подручја Велике површине изложене ризицима из окружења и климатским променама Ниска свест становништва у погледу природе и заштите животне средине Географија прикратког подручја је сложена и хетерогена. Велика неразвијеност подручја дубоко раздваја рурално-урбано Ниска економска одрживост пољопривредних газдинстава Велика незапосленост и неуклапачене вештина у складу са тржиштем рада. Лош приступ образовању и здравственим услугама за утржене групе. Мали број заједничких планова за ризике по животну средину и ниско координисане акције управљања ризином и приправношћу у случају ванредних ситуација Јавне комуналне услуге за управљање отпадом и третман отпадних вода су недовољно развијене. Туристички потенцијал није довољно адресиран, недостатак конкурентних производа, нисак стандард смештајне инфраструктуре, недостатак координирање туристичке понуде и услуга Велики број људи у ризику од сиромаштва и социјалне искључености Језичке баријере, слаб капацитет за генерисање пројеката и развој и суфинансирање. 	<ul style="list-style-type: none"> Уобичајени приступи повећану запошљивости у перспективним секторима и подстицању прекограничне мобилности радне снаге. Јачање веза сарадње између SMEs, образовања, истраживача и студената. Велики потенцијал за развијање нових селских економија (диверзификација и модернизација, покретање предузећа у руралним подручјима) Повећана потражња за одрживим туризмом и органиским производима Валоризација природних и културних ресурса Велики потенцијал за валоризацију елемената индустријског наслеђа Привлачење и преусмеравање постојећих туристичких путничких токова ради отварања туристичке понуде програмског подручја. Социјалне иновације и нови модели прекограничне сарадње за побољшање социјалних, културних и здравствених услуга и инклузија група у неповољном положају. Постојећи који приступи за заједничко управљање ризицима и акције приправности за ванредне ситуације Заједничке акције на нивоу ЕУ за подизање свести о значају заштите животне средине Подшка ЕУ социјално-инклузивном расту и укупној кохезији 	<ul style="list-style-type: none"> Демографски тренд је негативан у већини подручја Токови миграције усмерени према млађим активним људима. Старење становништва, посебно у руралним областима Наставак избегличке миграционе кризе Даље повећање становништва у ризику од сиромаштва и социјалне искључиве Перзистентност високе стопе незапослености Велика учесталост природних опасности и хазарда које ствара човек. Слаби институционални и административни капацитети на локалном/регионалном нивоу Релативна атрактивност градских подручја и бржи раст од осталих зона програмског подручја Маргинализација удаљених подручја услед убрзане урбанизације унутар програмског подручја Неизвесности у глобалном и националном економском сценарију што доводи до пада инвестиција (националних и FDI)

Извор: INTERREG - IPA CBC ROMANIA-SERBIA, EUROPEAN UNION, INTERREG IPA CBC Romania – Serbia Programme 2021–2027, DRAFT, доступно на: http://www.romania-serbia.net/?language=1_1&page=3, pp. 9–10.

У Табели 4 дата је архитектура INTERREG IPA CBC програма Румунија–Србија, 2021–2027.

Табела 4. Приоритети и специфични циљеви прекограничне сарадње Румунија–Србија, 20201–2027.

ПРИОРИТЕТ 1. ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И RISK МЕНАЦМЕНТ	ПРИОРИТЕТ 2. ЕДУКАЦИЈА И ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА
<p>Специфични циљеви:</p> <ol style="list-style-type: none"> Унапређење биодиверзитета, зелене инфраструктуре у урбаном окружењу и смањење загађености. Промоција обновљивих извора енергије Промоција мера енергетске ефикасности Промоција адаптације на климатске промене, превенција ризика и резилентност на катастрофе 	<p>Специфични циљеви:</p> <ol style="list-style-type: none"> Побољшање приступа и квалитета образовања, обуке и целоживотног учења преко граница са циљем повећања нивоа образовања и нивоа вештина како би се признале и преко граница. Побољшање приступа инклузивним и квалитетним услугама у образовању, обуци и целоживотном учењу кроз развој инфраструктуре, укључујући јачање резилентности за образовање и обуку на даљину и онлајн Побољшање приступачности, ефикасности и отпорности здравствених система и услуга дуготрајне неге преко граница.

<p>ПРИОРИТЕТ 3. ИНТЕГРИСАНИ ТУРИЗАМ И ПРИРОДНО И КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ</p> <p>Специфични циљеви: 1. Подстицање интегрисаног друштвеног, економског и еколошког локалног развоја, културног наслеђа и безбедности, укључујући и рурална и обална подручја, такође кроз локални развој вођен заједницом.</p>	<p>ПРИОРИТЕТ 4. УПРАВЉАЊЕ ГРАНИЦАМА</p> <p>Специфични циљеви: 1. Сигурнија и безбеднија Европа</p>
---	--

Извор: прилагођено према: INTERREG - IPA CBC ROMANIA-SERBIA, EUROPEAN UNION, *INTERREG IPA CBC Romania – Serbia Programme 2021 - 2027*, DRAFT, доступно на: http://www.romania-serbia.net/?language=1_1&paged=3

Када је у питању програм прекограничне сарадње Србија–Хрватска он ће се наставити и у периоду за 2021–2027 и у току је његова припрема у смислу територијалне и социо-економске анализе програмског подручја. Анализа која је у току осигураће боље разумевање потреба и изазова који ће се финансирати из новог програма¹⁵.

Програмско подручје IPA III програма прекограничне сарадње Србија–Црна Гора обједињује 10 општина/градова у Републици Србији и 14 општина у Црној Гори, и простире се кроз југозападну Србију и северни и централни део Црне Горе. Укупна површина обухвата 17.402 км², са 664.522 становника, од чега 46% припада територији Србије (8.033 км²) и 54% црногорској (9.369 км²). У поређењу са националним територијама, прихватљиво подручје на српској страни представља 9% укупне површине земље, док у Црној Гори обухвата 68% територије земље. Општи циљ Програма јесте јачање социјалног, економског и територијалног развоја унапређењем услуга здравствене и социјалне заштите и развојем одрживог туризма. Кључни изазови програма дати су у Табели 5.

Табела 5. Кључни изазови програма прекограничне сарадње Србија–Црна Гора, 2021–2027.

Изазови програма прекограничне сарадње
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Мобилизација географских и природних добара подручја за одрживи развој ➤ Разлика између града и села (разлике у квалитету живота) ➤ Услед миграционих трендова, огроман број становника који живе у иностранству (са фамилијарним економским и социјалним везама у програму) могао би се посматрати као прилика за бољу кооперацију. ➤ Идентификовање најрелевантнијих тема за прекограничну сарадњу (нпр. знатни потенцијали у туризму (сарадња у развоју дестинација) и агрохран) ➤ Пребацивање тежишта са регионалне перспективе на конкурентске предности ➤ Прилагођавање вештина радне снаге захтевима тржишта рада ➤ Креирање атрактивних радних места за младе и посебно радних места за рањиве групе ➤ Подизање свести становништва о значају очувања природе и заштите животне средине у глобалу ➤ Пружање комуналних услуга у руралним подручјима ➤ Израда заједничких планова за процену и управљање ризиком за заштиту људи и природе од катастрофа изазваних климатским променама (поплаве, шумски пожари и сл.) ➤ Досезање руралних и удаљених подручја помоћу дигиталних технологија и интернет услуга. ➤ Побољшање квалитета социјалних и здравствених услуга посебно на периферијама ➤ Активирање пуног потенцијала културно-историјског наслеђа у функцији одрживог развоја туризма. ➤ Позиционирање програмског подручја у укупној туристичкој понуди Југоисточне Европе ➤ Увођење образовних курикулума који ће задовољити захтеве предузећа и тржишта рада и повећање броја образовних институција ➤ Повећати допринос организација цивилног друштва у прекограничној сарадњи

Извор: прилагођено према: IPA III CROSS-BORDER COOPERATION PROGRAMME, Annex I 2021-2027
 IPA III CBC Serbia – Montenegro, Situation analysis and SWOT, November 2020

¹⁵ Види: <https://www.interreg-croatia-serbia2014-2020.eu/post-2020/>

У Табели 6 дат је преглед снага, слабости, могућности и претњи на основу одговора на упитнике који су за ове сврхе попуњавале јединице локалне самоуправе и друга правна лица у Србији и Црној Гори.

Табела 6. SWOT анализа програма прекограничне сарадње Србија–Црна Гора, 2021–2027.

СНАГЕ	
Србија	Црна Гора
Општи аспекти	
<ul style="list-style-type: none"> • Туризам, културно и природно наслеђе • Квалитет животне средине, укључујући иницијативе за зелену економију, отпорност на катастрофе и спречавање катастрофа, спремност и одговор. • Образовне, спортске и омладинске услуге • Тржиште рада • Управљање, планирање и административни капацитети 	<ul style="list-style-type: none"> • Квалитет животне средине, укључујући иницијативе за зелену економију, отпорност на катастрофе и спречавање катастрофа, спремност и одговор. • Туризам, културно и природно наслеђе • Управљање, планирање и административни капацитети • Услуге социјалне заштите • Предузетничка подршка, укључујући приступ финансирању
Инфраструктура	
<ul style="list-style-type: none"> • Слободно време/спорт/култура 	<ul style="list-style-type: none"> • Доступност пословних локација/просторија (индустријске зоне, инкубатори) • Слободно време/спорт/култура • Снабдевање водом
СЛАБОСТИ	
Србија	Црна Гора
Општи аспекти	
<ul style="list-style-type: none"> • Здравствене услуге • Предузетничка подршка, укључујући приступ финансирању • Управљање, планирање и административни капацитети 	<ul style="list-style-type: none"> • Истраживање и технолошки развој • Развој дигиталне економије и друштва • Тржиште рада • Предузетничка подршка, укључујући приступ финансирању
Инфраструктура	
<ul style="list-style-type: none"> • Управљање отпадом (депонije/сепарације/рециклажа) • Пречишћавање отпадних вода • Пuteви • Доступност пословних локација/просторија (индустријске зоне, инкубатори) 	<ul style="list-style-type: none"> • Управљање отпадом (депонije/сепарације/рециклажа) • Доступност пословних локација/просторија (индустријске зоне, инкубатори) • Пuteви
МОГУЋНОСТИ	
Србија	Црна Гора
<ul style="list-style-type: none"> • Ефикасно и одрживо коришћење природних ресурса • Развој туристичке понуде повезане са промоцијом културе/природне баштине • Развој пољопривредне производње и прераде хране • Специфични нови туристички трендови • Национална политика за развој SMEs • Стандардизација и сертификација локалних агрикултурних/аgro-прехранбених производа • Побољшани системи прикупљања и одлагања чврстог отпада, укључујући рециклирање и зелену агенду. 	<ul style="list-style-type: none"> • Развој пољопривредне производње и прераде хране • Развој туристичке понуде повезане са промоцијом културе/природне баштине • Ефикасно и одрживо коришћење природних ресурса • Повећано одржавање/развој постојеће инфраструктуре • Специфични нови туристички трендови • Национална политика за развој SMEs • Побољшани системи прикупљања и одлагања чврстог отпада, укључујући рециклирање и зелену агенду. • Побољшани третмани отпадних вода

МОГУЋНОСТИ	
Србија	Црна Гора
• Побољшани третмани отпадних вода	
ПРЕТЊЕ	
Србија	Црна Гора
<ul style="list-style-type: none"> • Нерешена имовинска питања • Имиграције • Недостатак квалификованих људских ресурса • Успорена децентрализација • Недовољна финансијска средства из јавног буџета за решавање инфраструктурних недостатака (транспорт, вода, енергија и друга питања животне средине) • Перманентна опасност од разноврзних националних катастрофа 	<ul style="list-style-type: none"> • Имиграције • Сива економија • Недовољна финансијска средства из јавног буџета за решавање инфраструктурних недостатака (транспорт, вода, енергија и друга питања животне средине) • Недостатак квалификованих људских ресурса • Деградација животне средине • Успорена децентрализација

Извор: прилагођено према: IPA III CROSS-BORDER COOPERATION PROGRAMME, Annex 1 2021–2027. IPA III CBC Serbia – Montenegro, Situation analysis and SWOT, November 2020.

Бројне су потребе и изазови идентификовани у програму прекограничне сарадње Србија-Црна Гора и односе се на (European Commission, 2020a: 5):

- 1) Смањење сиромаштва и промоцију социјалне инклузије
- 2) Повећање запошљивости како би се побољшао животни стандард и квалитет живота уопште, те спречила емиграција
- 3) Побољшање квалитета социјалних и здравствених услуга (посебно у руралним областима)
- 4) Активирање ресурса за социјално-економски развој (туризам као главна прилика за уравнотежање регионалних разлика и отварање нових радних места)
- 5) Заштита природе и животне средине и јачање спремности на ризик
- 6) Подстицање иновационог потенцијала кроз теснију сарадњу универзитета и бизнис сектора

Општи циљ програма прекограничне сарадње Србије и Босне и Херцеговине јесте јачање друштвено-економског развоја прекограничног подручја кроз социјално и економско укључивање одређених група, посебно младих, и конкурентност туризма (European Commission, 2020b). Програмска територија у Републици Србији (за детаље види Табелу 7) заузима 15.370 км² са 1.072.271 становника, док БИХ покрива 16.644.18 км² са 1.590.431 становника, што укупно износи 2.662.702 становника на програмском подручју. На страни БИХ у програму учествује 67 јединица локалне самоуправе, а на српској страни 4 региона.

Табела 7. Кључни подаци о програмском подручју

Кључни подаци	Бројеви и јединице
Укупна површина програмског подручја	32 014.18 км ²
Укупан број становника на програмском подручју	2 662 702
Укупна дужина границе	370.9
Плава граница	261 км (река Дрина 217.7 км + река Сава 43.3 км)
Копнена граница	109.9 км
Укупни гранични прелаз	15 (3 за железницу, 1 за пешаке и 11 за моторна возила)

Извор: European Commission (2020b) IPA III CROSS BORDER COOPERATION PROGRAMME 2021–2027. SERBIA – BOSNIA AND HERZEGOVINA, Adopted on 26/11/2020, pp. 9

У Табели 8 дат је преглед снага, слабости, могућности и претњи на основу одговора на упитнике који су за ове сврхе попуњавале јединице локалне самоуправе и друга правна лица у Србији и Босни и Херцеговини.

Табела 8. SWOT анализа програма прекограничне сарадње Србија–Босна и Херцеговина, 2021–2027.

Снаге	Слабости
Квалификована радна снага у одређеним професионалним профилима у домену традиционалних индустрија, на пример заваривачи	Висока стопа незапослености међу младима од 15 до 24 године
Снажана економски потенцијал за економичну употребу природних ресурса	Изазови у интеграцији и партиципацији рањивих група, примера ради мањина, младих и жена.
Снажно културно наслеђе и диверзитет региона	Незапослени су близу старосне границе за пензионисање, нижег су нивоа образовања и уског професионалног искуства и образовања.
Постојећи примери добре праксе у решавању еколошких питања на регионалном нивоу - тј. регионалне депоније у земљама (нпр. Дубоко)	Еколошка инфраструктура није у складу са ЕУ стандардима - третман чврстог отпада, постројења за отпадне воде итд.
Консензус (барем про-форме) на свим нивоима да заштита животне средине треба да представља приоритет у региону.	Учестали нескладни случајеви животне средине као што су нехигијенске депоније или нерафинисано изливање у реке.
Релативно добар предузетнички дух са значајним бројем регистрованих СМЕС	Доминација трговине и предузећа оријентисаних на услуге у целокупној структури СМЕС и микро-предузећа
Доступност природних ресурса који се могу искористити у туристичке сврхе	Ниска додата вредност у малим и средњим предузећима и микро предузећима - одсуство иновативних и компанија заснованих на технологији.
Интензивна прекогранична пословна сарадња и трговина	Релативно лоша примена политике истраживања и развоја (R&D) - ограничена доступност објеката, посебно на српској страни
Могућности	Претње
Увођење циљаних и прилагођених (стручних) програма обуке и праксе у компанијама	Негативне миграције (одлив мозгова) из региона и из руралних у урбаних подручја, посебно младих
Развој нове економије, засноване на знању, иновацијама и новим технологијама	Ограничена доступност послова високог профила, заснованих на иновацијама и новим технологијама
Развојне могућности засноване на заједничком и разноврсном културном наслеђу	Потенцијални негативни утицај кризе COVID-19 на запошљавање и туризам
Процес приступања ЕУ у обе земље изнеће на видело питања заштите животне средине, мотивишући локалне и националне власти да пронађу решења	Доступност финансирања за јавне инвестиције у животну средину - отпадне воде, депоније чврстог отпада итд.
Развој алтернативних извора енергије који деривирају из предности подручја - хидропотенцијала, шума итд.	Дуготрајне административне процедуре пре почетка покретања инвестиција у сектор
Даља експлоатација и неговоње прекограничних економских веза и трговине	Старење становништва у региону, посебно у односу на потенцијални развој туризма
Могућност за туристичке активности у нишама, на пример еко, етно-агро туризма, органска храна	Недовољна заштита природног окружења, укључујући одсуство еколошке инфраструктуре
Развој јединственог прекограничног туристичког подручја или производа	Повећана глобална конкуренција у свим економским гранама

Извор: European Commission (2020b) *IPA III CROSS BORDER COOPERATION PROGRAMME 2021-2027 SERBIA - BOSNIA AND HERZEGOVINA*, Adopted on 26/11/2020, pp. 16 - 17.

Општи циљ програма прекограничне сарадње Србија–Северна Македонија јесте допринети социјално-економском развоју програмског подручја путем социјалне и културне инклузије и појачаном економском сарадњом кроз одрживо коришћење природних и културних ресурса (European Commission, 2020c). Програмско подручје се налази у централном и јужном делу Балканског полуострва, обухватајући југоисточни део Србије са Јабланичким и Пчињским округом и се-

вероисточни део северне Македоније са североисточним регионом и део скопског региона. Подручје покрива 10 197 км² са приближно 732.000 грађана који живе у 30 општина. Око 45% становништва живи у шест већих урбаних центара: Лесковцу, Врању, Куманову и три општине града Скопља. Програмско подручје простире се на 10.197 км², од тога 61,7% на српској и 38,3% на македонској страни, што представља 7% територије Републике Србије и 15% територије Републике Северне Македоније. Кроз подручје пролази Паневропски коридор X повезујући Salzburg-Ljubljana-Zagreb-Belgrade-Niš-Leskovac-Vranje-Skopje-Thessaloniki, као и коридор VIII који повезује Скопје-Kumanovo-Sofia. Кључне потребе и изазови идентификовани у програмском подручју односе се на: (1) развој добросуседских односа и трајних прекограничних партнерстава у региону, (2) борбу против сиромаштва и промоција социјалне инклузије, (3) промоцију прекограничне културне и међуетничке сарадње, (4) активирање ресурса за друштвено-економски развој, (5) заштиту природе и животне средине и јачање спремности на ризик и (6) изградњу капацитета и припрему земаља кандидата за приступање и управљање фондовима ЕУ (European Commission, 2020c: 5-6). У Табели 9 дат је преглед снага, слабости, могућности и претњи на основу одговора на упитнике који су за ове сврхе попуњавале јединице локалне самоуправе и друга правна лица у Србији и Северној Македонији.

Табела 9. SWOT анализа програма прекограничне сарадње Србија–Северна Македонија, 2021–2027.

СНАГЕ	
Србија	Северна Македонија
Општи аспекти	
Туризам, културно и природно наслеђе Квалитет животне средине, укључујући иницијативе за зелену економију, отпорност на катастрофе и спречавање катастрофа, спремност и одговор. Образовне, спортске и омладинске услуге Управљање, планирање и административни капацитети	Туризам, културно и природно наслеђе Квалитет животне средине, укључујући иницијативе за зелену економију, отпорност на катастрофе и спречавање катастрофа, спремност и одговор.
Инфраструктура	
Доступност пословних локација/просторија (индустријске зоне, инкубатори)	Доступност пословних локација/просторија (индустријске зоне, инкубатори) Телекомуникације/приступ интернету
СЛАБОСТИ	
Србија	Северна Македонија
Општи аспекти	
Развој дигиталне економије и друштва Истраживачки и технолошки развој Подршка предузетништву, укључујући приступ финансирању	Здравствене услуге Услуге социјалне заштите Истраживачки и технолошки развој
Инфраструктура	

Снабдевање гасом Управљање отпадом (депоније/сепарација, рециклажа) Путеви Третман отпадних вода	Управљање отпадом (депоније/сепарација, рециклажа) Третман отпадних вода Канализација Путеви Понуда гаса
МОГУЋНОСТИ	
Србија	Северна Македонија
Развој туристичка понуде повезане са промоцијом културе/природне баштине Развој пољопривредне производње и прераде хране Ефикасно и одрживо коришћење природних ресурса Системи управљања катастрофама и спремност за ванредне ситуације Побољшани третмани отпадних вода Национална политика за развој SMEs	Развој туристичка понуде повезане са промоцијом културе/природне баштине Развој пољопривредне производње и прераде хране Системи управљања катастрофама и спремност за ванредне ситуације Побољшани третмани отпадних вода Специфични нови туристички трендови Побољшани системи прикупљања и одлагања чврстог отпада, укључујући рециклирање и принципне зелене агенде
ПРЕТЋЕ	
Србија	Северна Македонија
Миграције Нерешена имовинска питања Недовољна финансијска средства из јавног буџета за решавање инфраструктурних недостатака (транспорт, вода, енергија и друга питања животне средине) Високи трошкови одржавања инфраструктуре Недостатак квалификованих људских ресурса Сива економија Деградација животне средине	Недовољна финансијска средства из јавног буџета за решавање инфраструктурних недостатака (транспорт, вода, енергија и друга питања животне средине) Деградација животне средине Недостатак квалификованих људских ресурса Миграције Нерешена имовинска питања Сива економија Перманентна опасност од различитих природних катастрофа Успорена децентрализација

Извор: European Commission (2020c) *IPA III CROSS BORDER COOPERATION PROGRAMME 2021–2027. SERBIA – NORTH MACEDONIA*, Adopted on 24/11/2020, pp. 13-14

Приликом аплицирања за финансијска средства ЕУ у погледу прекограничне сарадње неопходно је поштовање принципа: програмирања (финансирају се програми који воде дугорочном и одрживом развоју), концентрације (финансира се мањи број, али већих и скупљих програма), принципа додавања (фондови ЕУ не замењују националне фондове већ су само додатак на националне фондове) и принципа партнерства (који подразумева ангажовање свих нивоа власти у процесу јачања институционалне инфраструктуре за ефикаснију апсорпцију фондова). Такође, једна од основних препорука потенцијалним корисницима јесте да се на време едукују у погледу захтевног пројектног менаџмента ЕУ. У наступајућем периоду ће одређени изазов бити раздвајање трансфера одговорности са централне владе на ниво локалних власти, чак и до невладиних организација, у планирању и имплементацији програма прекограничне сарадње. Додатно, од суштинске важности је развити концепт стратешких пројеката, тј, обратити посебну пажњу на оне велике инвестиције које имају снажан прекогранични утицај. Коначно, налазимо се пред новом фазом пружања подршке ЕУ земљама које се налазе на њеним новим границама, да у оквиру просторног развоја, у прекограничној сарадњи буде нагласак на одрживом развоју а то је најбрже остварљиво у области одрживог туризма.

Посматрано с аспекта прекограничне сарадње, садашњи ниво децентрализације и њено одвијање у оквирима претприступне по-

моћи општинама обезбеђују могућност да иницирају и учествују у бројним пројектима и те пројекте ставе у функцију сопственог развоја или решавања бар неких од тренутних проблема локалне заједнице. Успешност локалних актера у програмима прекограничне сарадње зависи од следећих фактора:

- прво, способност општине и њеног прекограничног партнера да формулишу свој пројекат сагласно правилима и критеријумима за добијање средстава из IPA-фондова;
- друго, усклађеност националних политика две државе у области на коју се пројекат њихових локалних заједница односи;
- треће, способност пограничних локалних заједница да симултаном акцијом увере своје националне власти, а понекад и друге локалне заједнице у непосредном окружењу у релевантност својих иницијатива за развој региона којем припадају или за циљеве националног развоја.

Напредак у процесу евроинтеграције повећава потребу за додатним знањем о начину на који ЕУ функционише, ЕУ политикама и процесима, кључним ЕУ стратешким документима и правном оквиру. Прилагођавање локалних самоуправа у процесу европских интеграција и примене стандарда ЕУ у областима регионалног развоја и прекограничне сарадње одвија се у три правца и то кроз:

- активно учешће у процесу европских интеграција и националном систему регионалне политике,
- јачање способности за коришћење претприступних фондова ЕУ (планирање, јачање кадровских потенцијала, развој партнерстава) и
- активно учешће у иницијативама у оквиру прекограничне сарадње

Коришћење IPA средстава у великој мери ће одредити и будуће алокације фондова намењених Србији. Кључни фактори успеха у коришћењу фондова ЕУ огледају се у (Mirić, 2011: 31):

- политичкој вољи, од врха Владе, преко државних секретара, помоћника министара и IPA јединица у министарствима, да до краја спроведу неопходне захтеве за успешно управљање фондовима ЕУ;
- ефикасној администрацији са довољним бројем запослених, оспособљених да обављају овако сложене послове;
- правилном приступу у припреми пројектне документације и спровођењу пројектата;
- обученим актерима у локалној самоуправи да конкуришу својим пројектима;
- конструктивном приступу у сарадњи са ЕК

Време је да наша земља започне припреме за IPA III, што ће јој омогућити да се дубље ангажује у холистичком и емпиријском дијалогу са Комисијом о употреби истог чиме би се осигурало да се доприноси пореских обвезника из ЕУ искористе на најбољи начин.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Све је већа свест о важности процеса прекограничне сарадње као виталног дела за успех регионалне политике ЕУ и тежње ка циљу у смислу успостављања територијалне кохезије и уравнотежењег и складнијег регионалног развоја. То се може нотирати у већини званичних извештаја Европске комисије у вези са социоекономском кохезијом и просторним стратегијама ЕУ.

Програми прекограничне сарадње имају посебан значај са више аспеката (Пић, 2018, pp. 18):

- Унапређују социо-економски развој и размену, подстичу сарадњу суседних пограничних области;
- Видљиви су и непосредно намењени грађанима и подизању животног стандарда (изградња бицикличких стаза, спортских терена и хала, реконструкција културних знаменитости, зоолошких вртова, домова културе, сарадња удружења произвођача, итд),
- Подижу капацитете локалних организација да управљају ЕУ средствима, према ЕУ правилима,
- Припремају друштво за апсорпцију далеко обимнијих структурних фондова који ће нам бити на располагању када будемо чланица ЕУ.

Мир, сарадња и добросуседски односи претпоставка су економског развоја региона и сваке земље појединачно. Прекогранична сарадња Србији је неопходна у многим сегментима – развојним, инфраструктурним, привредним... ЕУ је из IPA фондова и до сада финансира прекограничну сарадњу, али потенцијали и средства још увек нису довољно искоришћени. Како би се што ефективније и ефикасније расположивим средствима остваривали заједнички циљеви, потребно је да потенцијални корисници средстава и носиоци пројеката буду упознати са свим финансијским инструментима који су на располагању.

Полазећи од чињенице да је и политика регионалног развоја у нашој земљи високо политизована и да се одвија без јасно дефинисаних циљева и критеријума, прекогранична сарадња, која се финансира из IPA-фондова, чија расподела средстава треба да се одвија на основу унапред дефинисаних и познатих критеријума и под сталним надзором Комисије Европске уније, може бити и инструмент за сузбијање политизације и ефективну имплементацију принципа транспарентности и одговорности и тиме спречавања коруптивних или других абузивних понашања јавних власти (Fond za otvoreno društvo, 2009). Кључна порука јеста да би грађани Србије, али и медији више пажње требали да обрате на програме прекограничне сарадње који су понекада неправедно запостављени услед доминације високих политичких тема, који јесу предмет европских интеграција, али европске интеграције су и конкретни пројекти који доносе важну, опипљиву и видљиву корист за свакодневни побољшани живот сваког грађанина у сваком делу наше земље.

ЛИТЕРАТУРА

- Beck, Joachim. “Cross-Border Cooperation: Challenges and Perspectives for the Horizontal Dimension of European Integration”. *Administrative Consulting (Scientific Journal of the University of St. Petersburg)* 1 (2018): 56-62 (Part 1); 2 (2018): 32-42 (Part 2); 3 (2018):14-21 (Part 3).
- Beck, Joachim. “Cross-border cooperation and the European Administrative Space – Prospects from the principle of mutual recognition”. *International Public Administration Review* 13, 2 (2015): 9–36.
- European Commission (2020a) *IPA III CROSS BORDER COOPERATION PROGRAMME 2021–2027 SERBIA – MONTENEGRO*, Adopted on 26/11/2020.
- European Commission (2020b) *IPA III CROSS BORDER COOPERATION PROGRAMME 2021–2027 SERBIA – BOSNIA AND HERZEGOVINA*, Adopted on 26/11/2020.
- European Commission (2020c) *IPA III CROSS BORDER COOPERATION PROGRAMME 2021–2027 SERBIA – NORTH MACEDONIA*, Adopted on 24/11/2020.
- FEJES Zsuzsanna “Republic of Serbia towards the European territorial cohesion and cross-border cooperation – with special focus on Vojvodina”. *Deturope – The Central European Journal of Regional Development and Tourism* 5, 3 (2013).
- Fond za otvoreno društvo. *Prekograničan saradnja – instrument razvoja*. Beograd: Fond za otvoreno društvo i Centar za primenjene evropske studije, 2009.
- Hasselsberger, Beatrix. *Reshaping Europe – Borders’ Impact on Territorial Cohesion*. Vienna University of Technology, Vienna, 2010.
- Howaniec, Honorata. and Marcin Lis. “Euroregions and Local and Regional Development—Local Perceptions of Cross-Border Cooperation and Euroregions Based on the Euroregion Beskydy”. *Sustainability* 12 (2020): 1–21. 7834; doi:10.3390/su12187834
- http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2010_11/t11_0314_e004.htm
- <http://europa.rs/eu-assistance-to-serbia/eu-and-serbia-15-years-of-partnership/cross-border-and-transnational-cooperation-in-serbia/?lang=en>
- <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/rs/socijalno-ukljucivanje-u-eu/regionalna-saradnja/instrumenti-evropske-unije-u-oblasti-regionalne-saradnje/>
- <https://www.eu.me/mn/ipa/ipa-i-2007-2013/ii-komponenta-prekogranična-saradnja>
- <https://www.interreg-croatia-serbia2014-2020.eu/post-2020/>
- Ilić, Ana. “Regionalna saradnja i evropske integracije”. *Evropske sveske* 1 (2018): 13-22. PROJEKTI I FINANSIRANJE REGIONALNE SARADNJE. Beograd: Evropski pokret u Srbiji, 2018.
- Imre Nagy. “Cross-border cooperation on the external borders of the EU and the impact of the received EU CBC funds on AP Vojvodina/Serbia”,

- Belgeo [Online], 2 | 2020, Online since 07 May 2020, connection on 17 December 2020. URL: <http://journals.openedition.org/belgeo/38732>; DOI: <https://doi.org/10.4000/belgeo.38732>
- INTERREG – IPA CBC ROMANIA–SERBIA, EUROPEAN UNION, *INTERREG IPA CBC Romania – Serbia Programme 2021 - 2027*, DRAFT, dostupno na: http://www.romania-serbia.net/?language=1_1&paged=3
- IPA III CROSS-BORDER COOPERATION PROGRAMME, *Annex 1 2021-2027 IPA III CBC Serbia – Montenegro*, Situation analysis and SWOT, November 2020
- Kiprianoff, Irinja. *Cross-border cooperation in the nordic countries – The conditions, barriers, and efforts to tackle the challenges* (Master’s thesis). Blekinge Institute of Technology, European Spatial Planning, May 2005.
- Leibenath, Markus, Ewa Korcelli-Olejniczak, and Robert Knippschild. *Cross-border Governance and Sustainable Spatial Development: Mind the Gaps!*. Berlin: Springer Verlag, 2008.
- Mirić, Ognjen. “Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA) EU – trenutno stanje i izazovi”. U *Primenom evropskih standarda do regionalnog razvoja Srbije*, 25–31. Beograd: Fond Centar za demokratiju, 2011.
- Navarro, Mikel. “*REGIONAL CROSS-BORDER COOPERATION AND RIS3*”, *RIS3 Vivo Policy Brief 1*, (Orkestra – Basque Institute of Competitiveness and Deusto Business School), July 2018 (2018).
- Opportunities of cross-border cooperation between small and medium cities in Europe*, Report written in the frame of the Spatial Development Observatory, on behalf of the Department of Spatial Planning and Development – Ministry of Sustainable Development and Infrastructure in Luxembourg, Antoine Decoville, Frédéric Durand, Valérie Feltgen, LISER, 2015.
- Osmanković, Jasmina. “Prekogranična suradnja i ekonomski razvoj”. U *Euroregije i jugoistočna Evropa*, 69–91. Sarajevo: Odjeljenje društvenih nauka Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Centar za razvoj lokalne i regionalne samouprave Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Ekonomski institut Sarajevo, 2008.
- Rajčáková, Eva, and Angelika Švecová. “Cross-border cooperation in Slovak-czech border region under EU programmes”. *Europ. Countrys.* 2 (2013): 133–145, DOI: 10.2478/euco-2013-0009
- Sotnikov, Y. and Ievgene Kravchenko. “Cross-border cooperation development of Ukraine: Forms and instruments of competitiveness increase”. *Economics and Management* 18, 1 (2013): 95–101.
- TERRITORIAL ANALYSIS of the next Hungary-Serbia INTERREG IPA CBC programme*, October 14th 2020, CESCO, H-1406 Budapest, Pf. 7, dostupno na: <http://www.interreg-ipa-husrb.com/en/news/latest-news/territorial-analysis-of-the-next-hungary-serbia-interreg-ipa-cbc-programme>
- TERRITORIAL ANALYSIS of the BULGARIA – SERBIA CROSS BORDER AREA, INTERREG – IPA BULGARIA – SERBIA PROGRAMME, 2021–2027, Draft, dostupno na: <http://www.ipacbc-bgrs.eu/news>
- The new Instrument for Pre-accession Assistance, EC, June 2018.

Turlakova, T., G. Slavova, and T. Georgieva. "Opportunities for cross-border cooperation between Bulgaria and Romania: The case of the interreg programme". *Trakia Journal of Sciences* 17, 1 (2019): 471–479.

Zaitseva, Natalia A., and Elena G. Kropinova. "Problems and prospects of cross-border cooperation in tourism between Russia and Europe". *Baltic Region* 3 (2016): 98–108. <https://doi.org/10.5922/2079-8555-2016-3-8>.

CROSS-BORDER COOPERATION AS A PREREQUISITE FOR REGIONAL DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF SERBIA - SITUATION, NEEDS AND OBSTACLES

Summary

The intention of the paper is to point out a significant but still underdeveloped area of cross-border cooperation, as one of the areas of political, economic and social life in general, which raises Serbia's prospects to accelerate the development of institutional, administrative and human capacities and better use its local development, regional, national and supranational potentials. The paper deals with current issues and problems of cross - border cooperation in the context of regional development of the Republic of Serbia, using the methods of theoretical analysis. In the conditions of socio-economic and political instability on a global scale, the issues of development and affirmation of cross-border cooperation certainly come to the fore. Cross-border cooperation, taken as a whole, ensures the revitalization of peripheral border areas by ensuring the maximum use of their available resources; affects the improvement of living standards and competitiveness of the region, but also the formation of friendly relations between nations, which is a much broader mission. Improving the development of the region is one of the key obligations whose success is constantly assessed by the European Union and is directly related to the position of the Republic of Serbia in the accession process. On the other hand, the paper emphasizes the importance of cross-border cooperation and the level of its impact on the regional development of our country, as one of the most important instruments of the European Union in its policy towards the countries of the Western Balkans.

Key words: Cross-border cooperations, regional development, Serbia, territorial cohesion, sustainability.